

Ölümüne kadar devam eden kuvvetli hâfızası sayesinde pek çok şeyi ezberinde bulundurması sebebiyle Mısır'da devlet adamları kendisine itibar etmiştir. Hayatının son döneminde Celâleddin el-Bulkî'nî'den boşalan Mısır kadılığı görevine getirildi ve ölünceye kadar bu görevini sürdürdü. İbnü'l-Kattân 813 yılı Şevval ayı sonlarında (Şubat 1411) vefat etti. İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-ğumr*'da ölüm tarihini zikrederken diğer kaynaklar gibi "şevval ayının sonları" demiş, *el-Mecma'u'l-müesses*'te ise "17 Ramazan" (13 Ocak) ifadesini kullanmıştır.

İbn Hacer, İbn Kâdî Şühbe'ye göre fıkıh, Arap dili ve kıraat ilminde uzman olan İbnü'l-Kattân'ın ayrıca hesap ilmiyle uğraştığını, ancak hadis ilmi üzerinde durmadığını, kendisinin ilk hocası olduğunu, babası ile yakınlığı bulunduğundan babasının bazı işlerini ona vasiyet ettiğini, fakat bu vasiyeti yerine getirirken isabetli davranmadığını belirtmiştir. Onun dindar bir kişi olmadığı, ibaresinde bozukluklar ve avâmî ifadelerin yer aldığı da ileri sürülmüştür (Sehâvî, IX, 10).

Kıraat, fıkıh, hesap ve hendese gibi konularda eser kaleme aldığı belirtilen İbnü'l-Kattân'ın kaynaklarda adı geçen eserleri şunlardır: *es-Sehl fi'l-kurâ'âtî's-seb'*, *Beşu's-Sehl* (bir önceki eserin müellif tarafından iki cilt olarak genişletilmesiyle meydana gelmiştir), *Cem'u's-şeml* (ferâiz, hesap ve hendeseyle ilgilidir), *Hâdî't-tarîkayn* (usûl-i fıkha dairdir), *el-Meşrebü'l-henî fi şerhi Muhtaşari'l-Müzenî*, *el-İhsânü'l'amîm fi'ntifâ'î'l-meyyiti bi'l-Kur'ânî'l-azîm* (ölünün ardından Kur'an okumaya dair olan eserde konuyla ilgili çeşitli hadis rivayetleri ve fikhî görüşler bir araya getirilmiştir), *Şerhu'l-Elfiyye* (İbn Mâlik'in eserinin dört cilt hacmindeki şerhidir), *ez-Zeyl'alâ Tabakâtî's-Şâfi'iyye* (İsnevî'ye ait eserin zeylidir).

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 254; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, IV, 57-58; İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-ğumr*, VI, 259-260; a.mlf., *el-Mecma'u'l-müesses li'l-Mu'cemi'l-müfrehes* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşî), Beyrut 1415/1994, III, 329-331; Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, IX, 9-10; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 104; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli'*, II, 226; *İzâhu'l-meknûn*, I, 32, 545; II, 31, 486, 715; *Hedîyyetü'l-ârifin*, II, 180; Ziriklî, *el-A'lâm*, VII, 179; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XI, 57-58.

TAYYAR ALTIKULAÇ

İBNÜ'L-KAYSERÂNÎ

(ابن القيسراني)

Ebü'l-Fazl İbnü'l-Kayserânî
Muhammed b. Tâhir b. Ali
el-Makdisî eş-Şeybânî
(ö. 507/1113)

Hadis hâfızı ve sûfî.

6 Şevval 448'de (17 Aralık 1056) Kudüs'te doğdu. Filistin'in (Şam) sahil şehri Kay-sâriye'ye nisbetle İbnü'l-Kayserânî diye tanındı. On iki yaşında hadis öğrenmeye başladı. Bu amaçla 467'de (1074-75) Bağdat'a gidip Kudüs'e döndü. Daha sonra kırktan fazla ilim merkezini dolaştı. Bağdat'ta Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed es-Sarîfî'nî, İbnü'n-Nekûr Ahmed b. Muhammed el-Bezzâz, Mekke'de Ebû Ali Hasan b. Abdurrahman ile Ebû'l-Kâsım Sa'd b. Ali ez-Zencânî'den faydalandı. Zencânî'nin tavsiyesi üzerine Mısır'a gitti ve orada Habbâl ve Ebû'l-Hasan Ali b. Hasan el-Hilafî, Dimaşk'ta İbn Ebû'l-Alâ diye bilinen Ali b. Muhammed el-Missisî, Halep'te Hasan b. Mekki, Cezire'de Abdülvehhâb b. Muhammed el-Yemenî, İsfahan'da Ebû Amr İbn Mende, Nişâbur'da Fazl b. Abdullah, Herat'ta Hâce Abdullah-ı Herevî, Muhammed b. Abdülazîz el-Fârisî, Bîbâ bint Abdüssamed, Cürcan'da Nâfîletü'l-İsmâîlî İsmâîl b. Mes'ade, Bûşenc'de Külâr Abdurrahman b. Muhammed, Serahs'ta Kâdîkudât Muhammed b. Abdülmelik el-Muzafferî, Musul'da kıraat âlimi Hibetullah b. Ahmed gibi âlimlerden ders aldı. Ayrıca Âmid, Esterâbâd, Basra, Dinever, Rey, Şiraz, Kazvin, Kûfe, Merv, Enbâr, Ahvaz, Hemedan, Vâsıt, Esedâbâd, İsfarayîn, Âmül ve Tûs gibi ilim merkezlerine seyahat etti. Kendisinden oğlu Ebû Zür'a Tâhir, Cûzekânî, Şîrûye b. Şehredâr ed-Deylemî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Hasan el-Hemedânî, Enmâtî, İbn Nâsir es-Selâmî, Ebû Mûsâ el-Medîni, Silefî ve Ebû Ca'fer Muhammed b. İsmâîl et-Tarsûsî gibi şahsiyetler rivayette bulundu.

Resûl-i Ekrem'in nesebini, hayatını ve hadislerini kendisinden daha iyi bilen bir kimsenin bulunmadığını söyleyen İbnü'l-Kayserânî (Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*, XIX, 366) güçlü bir hadis hâfızı, ilmi ve hadisi önde tutan bir sûfî idi. Seyahat hatıralarına dair olduğu anlaşılan *el-Mensûr* adlı eserinde hadis tahsil için günde en az 20 fersah yol olarak pek çok ilim merkezini dolaştığını söylemekte, *Şahîhayn* ile Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'ini yedi defa, İbn Mâ-

ce'nin *es-Sünen*'ini Rey'de on defa üçretle yazdığını ifade etmektedir. Bazı şiirleri kaynaklarda yer alan İbnü'l-Kayserânî, son hac görevinden dönüşünün ardından 15 Rebûlevvel 507'de (30 Ağustos 1113) Bağdat'ta vefat etti ve şehrin batısındaki Makberetülatika'da defnedildi. 20 veya 28 Rebûlevvel'de (4 veya 12 Eylül) öldüğü de kaydedilmektedir.

İbnü'l-Kayserânî erken yaşta vefat ettiği için derlediği hadislerin tamamını rivayet etme imkânı bulamamış, sünnete bağlılığı takdir edilmekle beraber bazı tasavvufî görüşleri sebebiyle eleştirilmiştir. Ebû Zekeriyâ İbn Mende onun itikadı ve yaşayışı düzgün, hadislerin sahih olanı ile olmayanı birbirinden ayırmasını bilen sadûk bir hadis hâfızı olduğunu belirtmiştir. İbnü'l-Kayserânî'nin Hemedan'da ev yaptırıp oraya yerleştiğini söyleyen talebesi Şîrûye, hocasının hadislerin sıhhat ve râvilerin güvenilirlik derecesini çok iyi bildiğini, sünnete bağlılığı, taassuptan uzaklığı ve tarikata mensubiyetiyle tanındığını ifade etmektedir. Mü'temen b. Ahmed es-Sâcî ile Silefî de onun faziletli bir âlim olduğunu, ancak okurken çok lahin yaptığını söylerler. İbnü'l-Kayserânî'yi aşırı derecede eleştirenler arasında İbn Nâsir es-Selâmî ile Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî ön planda yer alır. İbn Nâsir onun pek çok tashîf ve lahin yaptığını ve rivayetlerinin delil olarak kullanılamayacağını belirtmektedir. İbnü'l-Kayserânî'nin *Şafvetü't-tasavvuf*'unu tenkit eden İbnü'l-Cevzî onu övmekten çok yermenin daha uygun olacağını söyler. Zehebî de kendisini doğru sözlü bir hadis hâfızı, kuvvetli sayılamayacak bir râvi, sünnete bağlı olmakla beraber sünnete uygun düşmeyen bir tasavvuf görüşüne sahip ve eserlerinde pek çok hata (vehim) bulunan bir âlim diye tanıtmakta, bazılarının onu haksız şekilde eleştirdiğini, ibâhiyye taraftarı olduğuna dair iddiaların gerçekte ilgisi bulunmadığını belirtmektedir. Ayrıca İbnü'l-Kayserânî'yi yeterli hadis bilgisi olmayan Melâmî bir sûfî diye yeren hadis hâfızı Ebû Abdullah Muhammed b. Abdülvehhâd ed-Dekkâk el-İsfahânî'nin bu görüşlerine katılmadığını ve İbnü'l-Kayserânî'nin ondan daha üstün bir muhaddis olduğunu söylemektedir. İbn Abdülhâdî de onun sünneti her şeyin üstünde tutan bir muhaddis olduğunu, ibâhiyye ile bir ilgisi bulunmadığını, ancak mûsiki dinlemeyi muhah görme konusunda hata ettiğini belirtmektedir (*'Ulemâ'ü'l-hadis*, IV, 16). İbnü'l-Kayserânî'nin Zâhiriyye mezhebine

mensup olduğu anlaşılmakta, Hanbelî olduğu iddiası doğru bulunmamaktadır (Zehebî, *Tezkiretül'l-huffâz*, IV, 1244; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, VI, 203). İbnü'l-Kayserrânî, 480'de (1087) Rey'de doğan oğlu Ebû Zûr'a Tâhîr'i küçüklüğünde muhaddislerin dersine götürerek pek çok âlî isnad elde etmesini sağladıysa da onun hadis konusunda fazla bilgisi bulunmayan bir râvî olduğu belirtilmiştir (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XX, 503-504; Sıddîk Hasan Han, s.117-118).

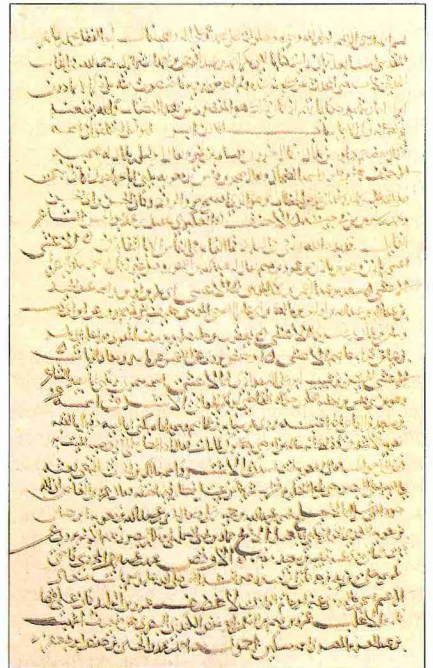
Eserleri. A) Hadis. 1. Tezkiretül'l-mevzû'ât (*el-Ehâdisü'l-ma'âlûle ve bi-men ü'lilet, Tezkiretül'l-mevzû'ât ve hiye'l-eḥâdis elletî ravethâ el-kezebe ve'l-müdelisün*). Eserde İbn Hibbân'ın *Kitâbü'l-Mecrûhîn*'inde tenkit edilen 1139 (veya 1113) rivayet senedleri çıkarılarak alfabetik sıraya konulmuş, kısa olanların tam metni, uzun olanların baş tarafından bir kısmı verilerek senedlerdeki zayıf ve yalancı râviler eleştirilmiş, Hz. Peygamber'e nisbet edilen birtakım haberlerin asıl sahipleri gösterilmiştir. Eser Muhammed Emîn el-Hancî (*Tezkiretül'l-mevzû'ât*, Kahire 1323, 1327, 1354), Muhammed Mustafa el-Hadrî (*Ma'rifetü tezkiretül'l-huffâz*, Mekke 1401/1981), İmâdüddin Ahmed Haydar (*Kitâbü Ma'rifeti't-tezkire fi'l-eḥâdisi'l-mevzû'a*, Beyrut 1406/1985) ve Hamdî b. Abdülmecîd b. İsmâil es-Selefi (*Tezkiretül'l-huffâz etrâfû eḥâdisi Kitâbü'l-Mecrûhîn li'bn Hibbân*, Riyad 1415/1994) tarafından yayımlanmıştır. **2. Zâhiretül'l-huffâz el-muhrec 'ale'l-hurûf ve'l-el-fâz** (*ez-Zâhire fi'l-eḥâdisi'z-za'ife ve'l-mevzû'a*). İbn Adî'nin *el-Kâmil*'inde tenkit edilen rivayetlerin bir araya getirilip değerlendirildiği eseri Abdurrahman b. Abdülcebâr el-Ferivâî neşretmiştir (I-V, Riyad 1416/1996). **3. el-Cem' beyne kitâbey Ebî Naşr el-Kelâbâzî ve Ebî Bekir el-İsfahânî fi ricâli'l-Buhârî ve Müslim**. Ahmed b. Muhammed el-Kelâbâzî'nin *Ricâlü Şâhihi'l-Buhârî* adlı eseriyle İbn Mencûye'nin *Ricâlü Şâhihi Müslim*'inden daha kolay faydalanılmasını sağlamak amacıyla bu eserlerde râviler hakkında verilen bilgiler bir araya getirilmiş, ayrıca esere yeni bilgiler ilâve edilerek çeşitli tashihler yapılmıştır (I-II, Haydarâbâd-Dekken 1323; I-II, Beyrut 1405/1985). **4. el-Ensâbü'l-müttefiḳa fi'l-haṭṭi'l-mütemâsile fi'n-naḳṭ ve'z-zabṭ** (*el-Müştebeh mine'l-esmâ' ve'l-ensâb, Ensâbü'l-muhaddisîn*). Nisbeleri yazılış ve okunuş bakımından aynı olduğu halde farklı yerlere mensup olan şahıslara dairdir.

Nisbelerin alfabetik olarak sıralandığı esere Ebû Mûsâ el-Medînî *Ziyâdât 'alâ Kitâbi'l-Ensâb* adıyla bir zeyil yazmıştır. Bu iki çalışma P. de Jong tarafından yayımlanmıştır (Leiden 1865), ayrıca Haydarâbâd'da da neşredilmiştir (1323). İbn Nukta'nın bu iki eser üzerinde *Zeylû Zeyli Ensâbi'l-muhaddisîn* adlı bir çalışması bulunduğu kaydedilmektedir. **5. İzâhu'l-işkâl fi men übhime ismühû mine'n-nisâ' ve'r-ricâl**. Hadislerin senedlerinde "falanın dedesinden, ninesinden, babasından, annesinden, amcasından rivayetine göre" veya "falan erkekten, kadından rivayet edildiğine göre" şeklinde zikredilen şahısların kim olduğunu belirtmek amacıyla kaleme alınan eser üzerinde Bâsim Faysal el-Cevâbire yüksek lisans çalışması yapmış (1406, Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye külliyyetü usûli'd-dîn) ve daha sonra eseri yayımlamıştır (Küveyt 1408/1988). **6. Şürûṭü'l-e'immeti's-sitte. Kütüb-i Sitte** müelliflerinin hadis kabul şartlarının incelendiği eseri Zâhid el-Kevserî, Hâzîmî'nin *Şürûṭü'l-e'immeti'l-ḥamse*'siyle birlikte neşretmiş (Kahire 1357/1938; Beyrut 1405/1985), Abdülfettâh Ebû Gudde de bu iki eseri Ebû Dâvûd'un *Risâle ilâ ehli Mekke fi'vâṣfi sünenih* adlı risâlesiyle beraber yayımlamıştır (*Şelâşü resâ'il fi 'ilmi muṣṭalaḥi'l-hadis* içinde, Beyrut 1417/1997, s. 55-105). **7. Mes'eletü'l-ülûv ve'n-nüzûl fi'l-hadis** (*el-Fevâ'idü's-şihâḥ 'alâ şürûṭi'l-İmâmeyn fi ma'rifeti'l-ülûv ve'n-nüzûl*) (nşr. Selâhaddin Makbûl Ahmed, Küveyt 1403/1983). **8. el-Etrâf li'l-efrâd li'd-Dârekuṭnî** (*Etrâfû'l-garâ'ib ve'l-efrâd, Etrâfû'l-efrâd*). Dârekuṭnî'nin *el-Fevâ'idü'l-efrâd* (*etrâf*) adlı eserinin alfabetik sıraya konmasından ibaret bir çalışma olup Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'de (Hadis, nr. 697, 361 varak) ve Fas Karaviyyîn Kütüphanesi'nde (nr. 1065) birer nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi'nde birer mikrofili bulunmaktadır. Ebû'l-Mehâsin el-Hüseynî eseri yeniden düzenleyip ihtisar etmiştir. Kitabın Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'deki nüshasının muhtelif kısımları üzerinde (Brockelmann, *GAL*, I, 436; *Suppl.*, I, 603) Hafîl b. Hasan Hamâde, Abdullah b. Nâsir ve başkaları doktora çalışması yapmıştır (Riyad, Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye). **9. Münteḥab min Kitâbi Ma'rifeti'l-elkâb**. Ahmed b. Abdurrahman eş-Şîrâzî'nin *Elkâbü'r-ruvât* adlı eserinin muhtasarı olup Köprülü Kütüphanesi'nde tam (nr. 40/5, vr. 201-217), Dârü'l-kütübî

bi'z-Zâhiriyye'de ise (Hadis, nr. 543) eksik bir nüshası kayıtlıdır. **10. Etrâfû'l-Kütübî's-sitte**. Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir kitabın müellif hattıyla yazılmış nüshasını gördüğünü, fakat eserde fâhiş hatalar bulunduğunu söylemektedir (Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, III, 587; nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 603). **11. Mes'eletü't-tesmiye**. Namazda besmeleyi sessiz okumaya dair olan risâlenin bir nüshası Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de kayıtlıdır (Hadis, nr. 515).

B) Tasavvuf. 1. Şafvetü't-tasavvuf. 480 (1087) yılı civarında yazıldığı anlaşılan eserde tasavvuf ehlinin sülûk âdâbı ele alınmakta, tasavvuf esaslarının Kitap, Sünnet ve icmâa dayandığı, Resûlullah'tan öğrenilen bu kaidelerin ashap tarafından uygulandığı ileri sürülmekte, sûfliğin sünnete göre yaşamak, Hz. Peygamber'i ve ashabını örnek almaktan ibaret olduğu belirtilmektedir. Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin, sûfiyenin görüşlerinin iyi seçilmemiş hadislerle güçlendirilmeye çalışıldığını ileri sürerek tenkit ettiği (*el-Muntaẓam*, XVII, 136), İbn Kesîr'in ileri recede münker rivayetlerin ve yerinde kullanılmayan sahih hadislerin bulunduğunu söylediği (*el-Bidâye*, XII, 177) eseri Ahmed eş-Şerebâsî Dârü'l-kütübî'z-Zâhi-

İbnü'l-Kayserrânî'nin *Munteḥab min Kitâbi Ma'rifeti'l-el-kâb* adlı eserinin ilk sayfası (Köprülü Ktp., nr. 40/5)

riyye nüshasına dayanarak neşretmiş (Kahire, ts. [Matbaatü dâri't-te'lîf]; 1370/1950), Gâde el-Mukaddem Adre, diğer iki nüshasını da dikkate alarak kitabı titiz bir çalışmayla yeniden yayımlamıştır (Beyrut 1416/1995). 2. *Kitâbü's-Semâ'*. Konusunda ilk çalışmalardan biri olan eserde, kadın veya erkek sesiyle yahut bir enstrümanla icra edilen müsikiyi dinlemenin câiz olup olmadığı hususu ele alınmaktadır. Müsiki dinlemenin haram olmadığını, aksini savunanların uydurma rivayetlere dayandıklarını söyleyen müellif, önce *Şaḥîḥ-i Buḥârî* ve *Şaḥîḥ-i Müslim* gibi kaynaklardan hareketle görüşünü destekleyen rivayetleri, müsiki dinleyen sahâbî ve tâbiileri, ardından İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve Sâlih b. Ahmed b. Hanbel gibi âlimlerin sözlerini nakletmiş, müsiki dinlemeyi haram sayanların dayandığı delillere güvenilemeyeceğini ileri sürmüştür. Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü İblîs*'te İbnü'l-Kayserânî'nin görüşlerini çürütmeye çalışmıştır (meselâ bk. s. 237-243). Müellifin ibâhiyye taraftarı olmakla suçlanmasına yol açan eser, el-Mektebetü'l-Ezheriyye'de bulunan tek nüshası esas alınarak Ebû'l-Vefâ el-Merâgî tarafından yayımlanmıştır (Kahire 1390/1970, 1415/1994).

İbnü'l-Kayserânî'nin kaynaklarda adı geçen diğer bazı eserleri de şunlardır: *el-Elfâz ruviyet fi'l-eḥādîs fe-şahḥafehâ ba'zû'n-neḳale, Esmâ'ü ricâl mine'd-ḍu'afâ'* *şezzet 'an İbn 'Adî zekerahüm Ebû Hâtim b. Hibbân fi kitâbih* (iki cüz), *Ferâ'izü't-ta'âm ve sünenüh, el-Fevâ'idü'l-muntekât mine's-şihâḥ ve'l-ğarâ'ib ve'l-efrâd ve ğayri zâlik min ḥadîsi'l-kâdî el-Hıla'i, el-Fevâ'idü's-şihâḥ 'alâ şarḥi'l-İmâmeyn, Ḥumâsiyyâtü Ebi'l-Hasan (Ahmed b. Muhammed) b. en-Nekûr, el-İcâzât ve mezâhibühâ, el-Keşî 'an eḥādîsi's-Şihâb ve ma'rifetü'l-ḥaṭa' fihâ ve's-şavâb, el-Lübâbü'l-müretteb 'ale'l-hurûfi ve'l-ebvâb, Ma'rifetü men lem yuḥrec lehü fi's-Şaḥîḥayn illâ ḥadîs vâhid mine's-şahâbe, Esâmî mâ iştemele 'aleyhi's-Şaḥîḥân, Muvâfakâtü'l-Buḥârî ve Müslim* (iki cüz), *Ma'rifetü meşâyihü'l-İmâmeyni'lezeyn uḥricâ 'anhüm fi's-Şaḥîḥayn* (iki cüz), *el-Menşûr* (Zehebî, müellifin seyahat hâtıralarını kaleme aldığı anlaşılan bu eserden uzunca bir nakil yapmıştır [Târîḥu'l-İslâm, s. 175-179]), *Mes'elletü'l-ibâḥa ve'l-istibâḥa, el-Mişbâḥ fi eṭrâfi eḥādîsi'l-mesânidi's-sitte, Mu'cemü'l-bilâd* (iki cüz), *Müsnedü Ebi Leylâ el-Ca'dî, en-Nâsiḥ ve'l-mensûḥ,*

Ref'u'l-kırâtâs sıyâneten limâ fihi mine'l-ednâs, er-Rubâ'iyât min rivâyeti's-şahâbe ba'zihim 'an ba'z, Taşḥiḥu'l-ilel, Târîḥu ehli's-Şâm ve ma'rifetü'l-e'imme minhüm ve'l-a'lâm (iki cilt), *Tekmiletü'l-Kâmil li'bn 'Adî, Telḥîşü'l-Kâmil li'bn 'Adî, Terâcimü'l-cerḥ ve't-ta'dîl li'd-Dârekuṭni, el-Yevâkîṭ el-muḥrec 'ale'l-ittifâḳ ve't-teferrüd* (on cüz), *Zikrû't-ṭuruḳi'l-âliye ile'l-Buḥârî ve Müslim* (sekiz cüz).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kayserânî, *Şafvetü'l-taṣavvuf* (nşr. Gâde el-Mukaddem Adre), Beyrut 1416/1995, neşreden giriş, s. 13-40; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam* (Atâ), XVII, 136-138; a.mlf., *Telbîsü İblîs* (nşr. M. Münîr ed-Dimaşki), Kahire 1368, s. 237-243; İbn Nukta, *et-Takyîd li-ma'rifeti ruvâti's-sünen ve'l-mesânidi* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1408/1988, s. 68-69; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân*, VIII/1, s. 49-50; İbn Manzûr, *Muḥtaşaru Târîḥi Dimaşk*, XXII, 247; İbn Abdülhâdî, *'Ulemâ'ü'l-ḥadîs*, IV, 13-17; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIX, 361-371; XX, 503-504; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz*, IV, 1242-1245; a.mlf., *Târîḥu'l-İslâm: sene 501-520*, s. 168-181; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, III, 587; Ahmed b. Aybek ed-Dimyâtî, *el-Müstefâd min Zeyli Târîḥi Bağdâd* (nşr. Muhammed Mevlûd Halef), Beyrut 1406/1986, s. 112-115; Safedî, *el-Vâfi*, III, 166-168; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, III, 195-196; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XII, 176-177; İbnü'l-Mülâkkin, *Ṭabaḳâtü'l-evliyâ* (nşr. Nûreddin Şerîbe), Kahire 1393/1973, s. 316-318; Makrîzî, *el-Mukaffa'ü'l-kebir* (nşr. Muhammed el-Ya'îlavî), Beyrut 1411/1991, s. 734-742; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân* (nşr. Muhammed Abdurrahman el-Marâşlî), Beyrut 1416/1995, VI, 198-205; Süyûtî, *Ṭabaḳâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 452-453; *Keşfü'z-zunûn*, I, 88, 116, 180, 393, 608; II, 1047, 1079, 1208, 1584, 1637; Siddîk Hasan Han, *et-Tâcû'l-mükellel* (nşr. Abdülhakîm Şerefeddin), Beyrut 1404/1983, s. 117-118; Serkis, *Mu'cem*, I, 221-222; Brockelmann, *GAL*, I, 436; *Suppl.*, I, 603; Yûsuf el-İş, *Fihri's maḥṭûṭâtî Dâri'l-kütüb-i'Zâhiriyye: Târîḥ ve mülḥakâtüh*, Dimaşk 1366/1947, s. 194, 209-210; *Hedîyyetü'l-ârifîn*, II, 82-83; Sezgin, *GAS*, I, 131, 141, 208, 217, 225, 230; Muhammed İsmâ Arrâr el-Hüseynî, *İthâfû'l-kârî bi-ma'rifeti cühûd ve a'mâli'l-'ulemâ' 'alâ Şaḥîḥi'l-Buḥârî*, Dimaşk 1407/1987, s. 265-266; Cezzâr, *Medâḥilü'l-mü'ellifîn*, III, 1322-1323; Ebû'l-Vefâ Mustafa el-Merâgî, "Kitâbü's-Semâ' li'bnî'l-Kayserânî", *ME*, XL/3 (1969), s. 228-232; Abdurrahman b. Abdülcebâr el-Ferivâî, "el-Hâfız Muhammed b. Tâhir el-Makdisî: Hayâtühü ve âşâruh", *ed-Dirâsâtü'l-İslâmiyye*, XXXV/2, İslâmâbâd 1999, s. 5-48; J. Schacht, "İbn al-Kaysarânî", *Et' (Fr.)*, III, 844-845; Necib Mâyil-i Herevî, "İbn Kayserânî", *DMBİ*, IV, 494-496; M. Yaşar Kandemir, "Etrâf", *DİA*, XI, 499.

M. YAŞAR KANDEMİR

İBNÜ'L-KELBİ

(bk. KELBİ, Hişâm b. Muhammed).

İBNÜ'L-KEREKİ

(ابن الكركي)

Ebû'l-Vefâ (Ebû'l-Fazl)

Burhânüddin İbrâhîm b. Abdurrahmân
b. Muhammed el-Kerekî el-Kâhîrî
(ö. 922/1516)

Hanefî fakihî.

Aslen Ürdün'ün doğusundaki Kerek'ten olup 9 Ramazan 835 (10 Mayıs 1432) tarihinde Kahire'de doğdu. Mukrî olan babası Abdurrahman el-Kerekî İbn Tolun Camii'nin imamı idi. Aynı zamanda Atabeg Yeşbeg'in imamlığını yapıyor ve câriyelerine ders veriyordu. Yeşbeg, Çerkez asıllı câriyelerinden birini onunla evlendirdi ve İbrâhîm bu hanımdan doğdu (Sehâvî, IV, 124). Alemüddin Sâlih b. Ömer el-Bulkinî, İbn Hacer el-Askalânî, Alâeddin el-Kalkaşendî, Sa'deddin İbnü'd-Deyrî, Emînüddin el-Aksarâyî, Takıyyüddin eş-Şümunnî, İbnü'l-Hümâm, Şemseddin es-Sehâvî ve Muhyiddin Kâfiyeci gibi birçok âlimden ders ve icâzet alan İbnü'l-Kerekî, Kur'an-ı Kerim'i ve çeşitli ilim dallarına ait temel metinleri ezberledi. Ayrıca Zeynüddin ez-Zerkeşî, İzzeddin Abdüsselâm el-Bağdâdî ve Şehâbeddin İbnü'l-Attâr'dan hadis okudu.

Fıkıh, hadis, tefsir, kıraat, Arap dili ve edebiyatı alanlarında yetişen İbnü'l-Kerekî, Türkçe bilmesi sayesinde Memlûk sultanlarına yakın olma imkânı buldu. Kayıtbay'ın emirliği sırasında onunla dostluk kurdu ve özel imamı oldu. Kayıtbay'ın tahata çıkmasından (872/1468) sonra bu yakınlık daha da güçlendi. Birçok medresede müderrislik, hitabet ve meşihatlık görevleri yanında İbn Tolun Camii'nde imamlık görevine getirildi. Büyük maddî imkânlarla kavuştu. Dimaşk, Halep, Kudüs ve Haremeyn seferlerinde sultanın yanında bulundu. Mekke medresesinde görev almayı talep ettiği halde sultan onu yanından ayırmak istemediği için bu talebini kabul etmedi. Ancak 886 (1481) yılında bir olay üzerine sultan İbnü'l-Kerekî'nin huzuruna girmesini yasakladı. İbnü'l-Kerekî bundan sonraki hayatını evinde ders okutmak ve fetva vermekle geçirdi. Bu sırada üç defa hacca gitti. 898'de (1493) tekrar imamlık görevine getirildi. Bir yıl sonra da hadis hocası olarak Eşrefiyye Medresesi müderrisliğine tayin edildi. Kayıtbay'ın oğlu Nâsirüddin Muhammed zamanında 903'te (1497) Hanefî başkadı-